

ALEPPO PROVINCIAL REGULATION (1865)**Hasan KARAKÖSE**

Yrd. Doç. Dr., Ahi Evran Üniversitesi, hkarakose@ahievran.edu.tr
ORCID: 0000-0003-1853-8266

Received:13.06.2017

Accepted: 26.08.2017

ABSTRACT

Almost all of the nineteenth century passed with westernization reforms in Ottoman State. Tanzimat Edict , Reform Edict, First and Second Proclamation of the Constitution composes the main headings of the reforms. Within these reforms, 1864 Provincial Regulation (Vilâyet Nizâmnâmesi) and its innovation is of special importance. 1864 Provincial Regulation (Vilâyet Nizâmnâmesi) removed provincial system existing Beylerbeylik before and in place of its placed province system in property administration. System brought is the foundation of province system during the republican period. First time, Danube Provincial Regulation (Vilâyet Nizâmnâmesi) is prepared on the basis of 1864 Provincial Regulation (Vilâyet Nizâmnâmesi) and put into practice with governorship here Mithad Pasha. After Aleppo Provincial Regulation (Aleppo Vilâyet Nizâmnâmesi) was put into practice Bosnia, Syria and Lebanon Ahmed Cevdet Pasha prepared Aleppo Provincial Regulation (Aleppo Vilâyet Nizâmnâmesi). Ahmed Cevdet Pasha appointed governor of Aleppo in 1865 and put into effect preparing Aleppo Provincial Regulation (Aleppo Vilâyet Nizâmnâmesi). Aleppo Provincial Regulation (Haleb Vilâyet Nizâmnâmesi) is consists of four sections. First section, property administration and legal procedure, second section, provincial management (sancak) and legal procedure in provincial governor, third section, provincial management (kazâ yönetimi) and legal procedure in provincial management (kazâ yönetimi), fourth section village management and fifth section, selection procedures to be carried out in village, in provincial management (kazâ yönetimi), provincial management (sancak) and Aleppo provincial management (Aleppo Vilâyet yönetimi). First time, reforms and developments are expressed which carried out before Provincial Regulation (Aleppo Vilâyet Nizâmnâmesi) After, Aleppo Provincial Regulation (Aleppo Vilâyet Nizâmnâmesi) was translated from Ottoman Turkish to contemporary Turkish.

Keywords: Tanzimat edict, Ahmed Cevdet Pasha, Aleppo provincial regulation, 1864 Provincial regulation, regulations

HALEB VİLÂYET NİZÂMNÂMESİ (1865)**ÖZ**

Osmanlı Devleti'nde neredeyse ondokuzuncu yüz yılın tamamı batıcılık reformları ile geçmiştir. Tanzimat Fermanı, Islahat Fermanı, Birinci ve İkinci Meşrûtiyet'in ilânı yapılan reformların ana başlıklarını oluşturur. Bu reformlar içinde 1864 Vilâyet Nizâmnâmesi ve getirdiği yenilik ayrı bir önem taşır. 1864 Vilâyet Nizamnâmesi daha önce var olan beylerbeylik ve eyâlet sistemini kaldırmış ve yerine mülkî idârede vilâyet sistemini getirmiştir. Getirilen sistem Cumhuriyet dönemindeki vilâyet sisteminin de temelini oluşturmaktadır. 1864 Vilâyet Nizamnâmesi esas alınarak ilk defa Tuna Vilâyet Nizâmnâmesi hazırlanmış ve Mithat Paşa'nın burada valilik yapması ile uygulamaya girmiştir. Bundan sonra Bosna, Suriye, Lübnan ve Halep vilâyet nizâmnâmeleri uygulamaya konulmuştur. Halep Vilâyet Nizâmnâmesi'ni hazırlayan ve hazırlatan Ahmed Cevdet Paşa'dır. Ahmed Cevdet Paşa 1865 tarihinde Halep vâililiğine tayin edilmiş ve vilâyet nizâmnâmesini hazırlayarak uygulamaya koymuştur. Halep Vilâyet Nizâmnâmesi dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm; mülkî idâre ve hukukî işleri, ikinci bölüm; Livâ (sancak) 'ın idâresi ve sancakta hukuk işleri, üçüncü bölüm; kazâ idâresi ve kazâda hukuk işleri, dördüncü bölüm; köy idâresi, beşinci bölümde ise; köyde, kazada, sancakta ve vilâyet merkezinde yapılacak seçim usûllerini kapsamaktadır. Bu makalede evvelâ Halep Vilâyet Nizâmnâmesi öncesinde yapılan reformlar ve gelişmeler ele alınmıştır. Daha sonra Halep Vilâyet Nizâmnâmesi günümüz Türkçesi'ne aktarılmış ve okuyucunun anlayacağı biçimde sadeleştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Tanzimat Fermanı, Ahmed Cevdet Paşa, Halep Vilâyet Nizamnâmesi, 1864 Vilâyet Nizamnâmesi, nizamnâme.

EXTENDED SUMMARY

One of the innovations introduced by Tanzimat removed provincial system which be its administration. Dated principalities (eyaletler) was removed with provincial regulation, dated November 7, 1864. Instead of it, provincial system was brought. With this canon, between provincialies and subunits was formed a hierarchical structure. At the beginning of the structures which subunits was formed available governor (mutasarrif), district governor (kaymakam) and reeve (muhtar).

Village people elect reeve (muhtar). Padishah assign governor principality (vali), governor (mutasarrif), district governor (kaymakam). Also, officials who related with finance, reconstruction, communication and agriculture assign padishah and they serve for administration. Furthermore, there is a manager who serve exterior work and is assigned by minister of foreign affairs (Hariciye Nâzırı)

The officials who assigned by padishah responsible to governor principality. Governor principality (vali) has broad authorities and responsible to padishah about finance, reconstruction, communication and agriculture. Besides, in province, in governor administration, provincial administration council serves. Similarly, in governor administration (livâ/sancak), in district administration (kaza), Administrative councils serve as a committee.

Ahmed Cevdet Pasha was posted for set up new provincial system in Aleppo. Ahmed Cevdet Pasha set up new provincial system in two years. With central governor (merkez sancak), was set up six governor (merkez sancak). Ahmed Cevdet Pasha divide sancaks and district governments to villages

Ahmed Cevdet Pasha established offices for correspondence, account affairs, trade and agriculture affairs, besides, legal council, trade council and murder councils. Similarly councils was established in provincial systems and district governors (kaza.) Muslim and non-Muslim members were stationed equally and were brought equation system.

Aleppo Provincial Regulation consist of eighty two articles and two editorial articles.

While story is preparing, from proclamation of Tanzimat to acceptance, provincial regulation, in provincial system go about innovations which made. After provincial regulation of Ahmed Cevdet Pasha dwell on. Finally,

In today's Turkish translation of the provincial regulation of Ahmed Cevdet Pasha take care statements reader's understandings and sentences consist of In this direction.

In the following periods, in the Haleb provincial regulations gone to change time to time and main structure always had been preserved. Provincial regulations, together with the changes, constitute the basis of provincial organization of the republican period.

1864 and 1871 provincial regulations made very important changes. Regulations separate province to governor administration (livâ/sancak), governor administration (livâ/sancak) to district administration (kaza),

district administration (kaza) to village. Nahiye (administrative structuring between district administration (kaza) and village management not explicitly stated. Only It was stated as an administrative unit.

Mutasarrıf's manage governor administration (livâ/sancak. Its account affairs is executed by an officer who is appointed by ministry of finance and an officer who dependent on province defterdar. The writing Works of the governor administration (livâ) will executed by the writing managare who assigned by central and will be record Office (tahrirat kalemi) which dependent on record managere (tahrirat müdürü) Province (sancak) which management centre will be manage by the mutasarrıfs as the other governor administration (livâ). Also the kaymakams will be district management (kaza) as executive.

The lowest unit of the administration structure is the villages. In every village, for every classroom, will become two the head of village (muhtar) with the choice of the people. But, if account of class of people less from twenty houses will be one head of village (muhtar) for the such a village.

In the city center, there is a fully authorized governor who represents the state on financial, political and security issues. At the command of the governor serves defterdâr, letter writer (mektupçu), officer of flourishing affairs (umûr-ı nâfiâ memuru), trade and agricultural officers, müfettiş-i hükkâm (religious works inspector) with there were four members as two of them are Muslims and two non-Muslim who selected by the public. Mufti (chief of religious affairs in the cities) who represents Muslim and rûhânî reis (spiritual chief executive) who represent non-Muslims are among natural members of the county council (vilâyet meclisi)

Defterdar was connected directly to the ministry of Finance. In administration defterdar, provincial accounting affairs was given accounting pen (muhasebe kalemi) with method determined by Ministry of Finance. Writing Works of the province is between the tasks of the letter writer (mektupçu), of province.

1864 Provincial Administration Regulations decree directly appointment for all of these officials by the sultan and the central authorities. But, a law introduced in 1871 gave governors most assigning authority

For provincial administration was created a set of committees These, a provincial ruling council which always gather In the presidency of governor, in the central province, Similarly, there was a ruling council (liva idare meclisi) in the governor administration (livâ), there was a ruling council (kaza idare meclisi) in the district management (kaza)

A ruling council (idare meclisi) was established connected to property managers in each province, in each governor administration (livâ), in each district management (kaza)

1864 law explains in detailed the powers of the ruling councils. There were local officials within each council member. For muslims, this situation was a necessity on administrative duties. In governor administrations a ruling council (kaza idare meclisi (livâs) and Two Muslim members local religious leaders of non-Muslim nations were natural members. in assembly. More importantly, in each of the three administrations, in the ruling councils. would be members. who incoming elective. In ruling council of province and in ruling of governor administration (livâ), there were two Muslim members and non muslims members. But, in assembly of district management (kaza), would be three members who religion not specified.

Ruling council in province consult property, financial, commercial and agricultural works and decides. But, ruling council not interest lawful matters. From local people, member selections were made to divans of

distinguishing (temyiz) and divans of civil law which from designated by the Center and tasking in the presence of a judge. Tribunal of commerces were also established in everywhere from merchands and craftsmen.

GİRİŞ

Vilâyet Nizamnâmelerinin Ortak Bazı Özellikleri

Burada Haleb Vilâyet Nizâmnâmesi'ne geçmeden önce,1864 ve 1871 vilâyet nizâmnâmelerinin getirdiği bazı yeniliklere değinilmiştir. Beylerbeylik için eyâlet teriminin kullanılması XVI. yüzyılın sonlarında yaygınlık kazanmaya başlamıştır (İnalçık, 1995: C.11, 549). Bir eyâlet, sancak beyinin idâresi altında sancak veya livâ denilen idârî birimden oluşuyordu. Beylerbeyi “paşa sancağı” denilen merkez sancakta otururdu (İnalçık, 1995: C.11, 549-550). Tanzimat'ın ilânı ile eyâlet teşkilâtında önemli değişiklikler ortaya çıktı. Vâlilerin sorumluluklarını paylaşan idâre meclisleri kuruldu ve eyâletlerin bir çoğunun sınırları küçültüldü (İnalçık, 1995: C.11, 550).

Aslında II. Mahmud'dan itibaren başkentte ve taşrada idârenin merkezîyetçi bir model etrafında oluşturulması çalışmaları başlatılmıştı. Bu merkezîyetçilik, devlet bürokrasisini şubelere ayırmak, memurlara maaş vermek, hazinenin gelir ve giderlerini bir merkezde toplayıp mâlî kontrolü sağlamaktı (Özdemir, 2001: 145). Yapılan düzenleme ile yetkiler ve denetim, merkezde toplanmış ve vâliler birer memur durumuna getirilmişti (Özdemir, 2001:146). Bu sistem cumhuriyet döneminde de korunarak her birinin başında birer vâlinin bulunduğu il idârelerine dönüştürüldü (İnalçık, 1995: C.11, 550).

7 Cemaziyelevvel 1281 (7 Kasım 1864) tarihli vilâyet nizamnâmesi ile eyâletler kaldırılarak livâlardan oluşan vilâyetler kuruldu. Yeni nizamnâmenin hazırlanmasında Niş Vâlisi Mithat Paşa'nın tecrübelerinden yararlandı. Daha sonra Mithat Paşa'nın da katıldığı kurul Tuna Vilâyet Nizamnamesi'ni hazırladı. Tuna Vilâyet Nizamnamesi gibi Bosna, Suriye ve diğer yerlerde benzer uygulama izlendi (Ortaylı, 2000: 54 Önen, N. Reyhan, C. 2011: 160).

1864 vilâyet kânunu ile vilâyetler ve alt birimleri arasında bir hiyerarşi oluşturuldu (Düstur, I:Tertib,c.I/mad.1). Yeniden düzenlenen “eyâletlerin ismi “vilâyet” olarak değiştirildi. Vâli, mutasarrıf ve kaymakamın oluşturduğu en yüksek üç birimin yöneticilerini padişah tayin ediyordu. Yalnız köy muhtarlarını halk seçiyordu. Benzer şekilde, vilayet memuru olan, mâliye, haberleşme, bayındırlık hizmetinde olan ve tarımdan sorumlu olanlar da pâdişah tarafından tayin edilmekteydi. Bunlar hem padişaha hem de bağlı buldukları vâliye karşı sorumluydu. Her vilâyetin hariciye işlerine bakacak bir müdürü vardı. Bu şahsı İstanbul'da bulunan Hâriciye Nâzırı tayin ediyordu. Halkın seçimi alt birimlerdeki memurları kapsıyordu (Davison, R. H.1977:168-169 Bayraktar, H.2004:19-20).

1866'da devletin çıkardığı bir tebliğ vilâyetlerin yeniden düzenlenmesini üç temel sebebe dayandırmaktadır:

a)Bürokrasinin tamamı bir merkeze bağlanacak ve yürütme gücünün işlerlik kazanması,

b)Yargının düzenlenmesi,

c) Memleket meclislerinin düzenlenmesi, üyelerin halk tarafından seçilmesi ve memleketin yönetimine, vilâyet meclislerinde çözüm bulmaya çalışılması (Ortaylı, 2000:55).

1864 ve 1871 vilâyet nizamnâmeleri idârî yapıda çok önemli değişiklikler yaptı. Nizâmnâmeler vilâyetleri sancaklara, sancakları kazalara kazaları da köylere ayırıyordu (Düstur, I:Tertib,C.I. mad.2). İdârî birim olarak nâhiye idârî yapılanması açıklıkla belirtilmeyip tarifi yapılmamıştır. Sadece idârî bir birim olarak ifade edilmiştir (Ortaylı, 2000: 61).

Livâların başında mutasarrıflar bulunacak (Düstur, I:Tertib, C.I. mad.2). sancağın mâlî ve hesap işleri Mâliye Nezâreti tarafından atanacak vilâyet defterdarına bağlı olacaktır. (1864/30). Livânın tahrir işleri merkezden atanacak tahrîrât müdürünün yetkisinde olacak ve tahrîrât müdürüne bağlı bir tahrîrât kalemi de bulunacaktır. (1864/31). Vilâyet merkezi olan sancak da diğer livâlar gibi mutasarrıflar tarafından yönetilecektir (1864/24). (Çadırcı, 1997: 258-259).

Kazâların başında kaymakamlar en yüksek idârî otorite olarak bulunacaktır (Düstur, I:Tertib,c.I.mad.3) Kazaların başında seçikle belirlenen müdür yerine atama ile gelen kaymakamın getirilmesinin öngörülmüş olması kazalar bakımından önemli zihniyet değişikliğini ifade etmektedir (Çadırcı, 1997: 258-259).

İdâre yapısının en alt birimini ise köyler oluşturmaktadır (Düstur, I:Tertib,c.I.mad.4). Her köyde her sınıf ahâli için ahâlinin seçmesi ile iki muhtar olacaktır. Ancak bir sınıf ahâlinin miktârı yirmi hânedan az ise böyle bir köyün tek bir muhtarı olacaktır (1864/54).

Vilâyet Yönetimindeki Görevliler;

Vilâyet merkezinde devleti temsilen mâlî, siyâsî ve güvenlik konularında yetkili bir vâli vardı (Düstur, I:Tertib,c.I.mad.5) Maiyyetinde defterdar, mektupçu, umûr-ı nâfiâ memuru, ticâret ve ziraat memurları, müfettiş-i hükkâm (Çadırcı,1997:.255 ve 281) ile ve halk tarafından seçilen ikisi Müslüman ikisi de gayrimüslim olmak üzere dört üye bulunuyordu. Müslümanları temsilen müftü ve gayrimüslim cemaatleri temsilen de rûhânî reisleri tabîî üyeler arasındaydı (Ortaylı, 2000 : 61-62). Umûr-ı hâriciye memûru 1281(1864) nizamnâmesinde olduğu halde 1287(1871) nizamnâmesinde kaldırılmıştır (Ortaylı, 2000: 62).

Defterdârın hesap işlerinde doğrudan doğruya mâliye nezaretine sorumlu olacağı belirtilerek, vilâyetin hesap işlerinin defterdarın idâresinde ve Mâliye Nezâreti tarafından belirlenen usulde hareket etmek üzere muhasebe kâlemine bırakıldığı öngörülmüştür (1864/7).

Vilâyetin tahrir işleri “*taraf-ı devletten mansıp*” bir memura vilâyet mektupçusuna aittir (1864/9).

1864 vilâyet idâresi kânunu vâlilerin maiyetindeki memurların merkezden padişah emriyle atanmasını (Düstur, I:Tertib,C.I.mad.6). Böylece atamalar üzerinde merkezin kontrolünü sağlamayı amaçlamaktadır. 1871’de çıkan kanun, vâlilere tekrar çoğu atama yetkisini vermekte ve dâire başkanlarına maiyetlerini seçme hakkı tanımaktaydı (Özdemir, 2001: 204-205).

Vilâyet yönetimi için kurulan organlara gelince; vâlinin başkanlığında vilâyet merkezinde sürekli olarak toplanan bir vilâyet idâre meclisi, benzer şekilde livâlarda bir livâ idâre meclisi, kazâlarda da kazâ idâre meclisleri vardı (Ortaylı, 2000: 62).

Bir yönü ile her vilâyet sancak ve kazanın mülkî âmirine bağlı bir idâre meclisi (meclis-i idâre) olacaktı (Davison,1997:169). 1864 kânûnu, idâre meclislerinin yetkilerini ayrıntılı biçimde açıklamaktadır. Her meclisin üyeleri içinde yerel memurlar vardı. Bu durum Müslümanlar'ın mutlaka idârî görevlerde bulunmalarını gerektiriyordu. Temsil ilkesi üç kademedeki meclisin üçünde de vardı. Sancak ve kaza meclislerinde gayri müslim milletlerin yerel rûhânî başkanları meclisin doğal üyeleriydiler. Daha önemlisi de üç kademenin her birindeki idâre meclislerinde artık seçimle gelen üyelerde olacaktı. Vilâyet ve sancak meclislerinde iki Müslüman ile iki gayri müslim, kaza meclislerinde ise hangi dinden olacakları belirtilmemiş üç üye yer almaktadır (Çadırcı, 1997: 261-262).

Vilâyetlerdeki idâre meclisi mülkî, mâlî (Düster, I:Tertib,C.I.mad.6) ticârî ve zirâî işleri görüşür ve karara bağlar fakat hukukî meselelere karışmazdı. Merkez tarafından tayin edilen ve bir hakimin başkanlığında görev yapan temyiz ve hukuk divânına yerel halktan üye seçimi yapıldı. Ticaret mahkemeleri de her yerin tüccar ve zenaatkârlarından kurulmaktaydı (Ortaylı, 2000: 62).

Umûr-ı nâfiâ memuru Nâfiâ Nezâreti tarafından (1864/11), umûr-ı zirâiyye ve ticâriyye memuru, Ticâret ve Ziraat Nezâreti tarafından atanacaktır. (1864/12)

Nezâretler tarafından atanan memurların vâli karşısındaki konuları meselesi ortaya çıkmaktadır. Vâli ile nezâretler tarafından doğrudan atanan bu memurlar arasındaki ilişkilerin nasıl olacağı belirsiz kalmış görülmektedir (Önen, N. Reyhan, C. 2011: 161).

1864 yılında başlatılan Vilâyet Nizamnâme uygulamaları 1867'de bazı değişiklikler yapmayı gerektirdi. Bu değişiklikler daha çok nizâmî mahkemelerin kuruluşu ve yargıdaki değişikliklerdir. Buna göre; "Müfettiş-i Hükâm-ı Şer'iyye" denilen memurlar kaldırılmış, Meclîs-i İdâreler ve temyiz divânında onların yerini merkez nâibleri almıştır (Ortaylı, 2000: 62).

Nizamnâmelerde Ocak 1871 tarihinde *İdâre-i Umûmiye-i Vilâyet Nizamnâmesi* ismi altında yeni düzenlemeler yapıldı. Bu nizamnâme vilâyet idâresinde iş bölümünü güçlü kılmakta ve merkezi hükümetin kontrolünü daha da artırmaktaydı. Ayrıca vergi alınması ve anlaşmazlıkların çözümü gibi konuları Vilâyet Umûmî Meclisi'ne ve Vilâyet İdâre Meclisi'ne bırakıyordu. Vilâyet İdâre Meclisi merkezi hükümet temsilcisinin sayısının arttırıldığı ve yetkilerinin üstün olduğu bir organ haline getirildi. 1871 Nizamnâmesi'nin başında *Mehâkim-i Nizâmiye Nizamnâmesi va'z ve tesis edildiğinden bu nizamnâme idâre-i mehâkimden bahsetmeyip, yalnız me'mûrîni icrâiye ve meclîs-i idâre ve belediye ve nevâhî idârelerinin vezâifini ta'yin eder* demektedir, bir de bu nizamnâme nâhiye idârelerini daha geniş ve kapsamlı olarak düzenlemektedir (Ortaylı, 2000: 64).

1871 kanunu vilâyet maarif müdürlüğü dâhil bazı yeni vilâyet görevleri getirmiştir. Nâhiyeyi (köyler ya da çiftlikler topluluğu) kaza ile köy arasında bir kademe olarak yeniden tanımlamıştır. Nâhiye bir müdürün sorumluluğunda ve nâhiye müdürünün, kendine bağlı bölgedeki köylerin ihtiyar meclislerinden gelen temsilcilerin oluşturduğu kendi idâre meclisi vardı (Davison ,1997: C..I. 179).

1864 Nizamnâmesinin dördüncü maddesinde bazı köylerin birleşmesinden oluşan küçük dâireler “*hasbe’l-mevkî müstakil kazâ olmayıp diğer bir kazâya ilhâk ile idâre olunur ve bunlar nâhiye olarak değerlendirilir*” hükmü yer almaktadır. Bu hükümle nâhiye idârî birimi ilk kez Osmanlı mülkî teşkilât yapısı içinde yer almaktadır. Ancak bu hükmün varlığına rağmen bu nizamnamede nâhiyeler konusunda düzenleme yer almamıştır (Önen, N. Reyhan, C. 2011:161).

Kasaba ve şehirlerde en az elli hâne bir mahalle kabul edilecek ve her mahalle bir köy hükmünde olacaktır **(m.5)**.

1864 ve 1871 Vilâyet Nizamnâmeleri merkezî hükümetteki görev bölüşümünü taşra yönetimine de getirdi. Bu çerçevede taşra idâresinde vilâyet, livâ ve kazâ idâre meclislerini bir çeşit yerel yönetim kurulu kabul edebiliriz. Bu organlarda merkezî hükümet ağırlıklı olarak varlığını hissettirir. Yerel temsilciler daha çok danışma fonksiyonu görevini yaparlar (Çadırcı, 1997: 260-261, Ortaylı, 2000:-70) . Vilâyet idâre meclisi vâli başkanlığında, liva ve kaza idâre meclisleri de mutasarrıf ve kaymakamların başkanlığında toplanacaktı (Ortaylı, 2000: 71).

Vilâyet idâre meclislerinin görevleri karar ve danışma olarak iki kısımda incelenebilir. Bunlar idârî anlaşmazlıkları inceleyerek memurlara disiplin cezası verebilirlerdi. Ayrıca idâre meclisi mâliyeye, bayındırlığa, ve mîrî mallara ait konularda görüşme ve karar organıdır. İltizam mukavelelerini inceler fakat hukûkî işlere ve yargı alanına müdahil olmazlardı (Ortaylı, 2000:-71).

1871 nizâm nâmesinin 78. Maddesi ile meclislerin idârî görevi şöyle belirlenmiştir; a)memurlar hakkında tahkîkât, b)vilâyet sınırları içinde bulunan livâ ve kazâ idâri meclisleri ile mahkemeler ve memurlar arasındaki anlaşmazlıkların çözümü, c) Halk ile hükümet arasında ve halkın kendi aralarında vergi toplanmasından doğan itirazların incelenmesi gibi konuları ihtivâ ediyordu (Ortaylı, 2000: 72).

HALEB VİLÂYET NİZAMNÂMESİ

Ahmed Cevdat Paşa 1865 (H.1282) tarihinde Adana, Sis (Kozan), Payas’ta Fırka-i Islâhiye çalışmaları ve gerekli idâri tasarruflarda bulunduktan sonra belirtilen tarihin sonlarında İstanbul’a dönmüştü (Cevdet Paşa,1991:188-191, Halaçoğlu, Y. Aydın, M. A.1993 : :444). Kısa süre sonra Fuad ve Âlî Paşalar’ın uygun görmesi (Cevdet Paşa,1991:198) ve Padişah Sultan Abdülaziz’in “*Fırka-i Islâhiye ile hayli ıslahat yaptınız. Bunun tesisi yine sizin hizmetinize mânuttur*”, demesi ve Ahmed Cevdet Paşa’nın da “*Haleb ve Adana eyâletleri birleştirilerek bir vilâyet teşkil ile uhdemize tefvîzini teklif eylediler. Münâsibi budur ben de efendilerimizin yerinde olsam böyle yapardım. Islahatın te’sîsini vâzî’larına havâle etmek muvafık-ı hikmettir*” ifâdesi ile görevi kabul ettiğini görmekteyiz (Cevdet Paşa,1991:199 Karaköse,H.1996: 116), Bunun üzerine Ahmed Cevdet Paşa Adana ve Maraş eyâletleri ile Urfa mutasarrıflığının birleştirilmesinden oluşan Haleb vâliliğine tayin edildi (Cevdet Paşa,1991:200, Halaçoğlu, Y. Aydın, M. A.1993 : 444, Karaköse, 1996: 116),

Ahmed Cevdet Paşa, Haleb’te geçici bir komisyon kurmuş ve Haleb Vilâyet Nizamnâmesi’ni hazırlatmıştır **(1282/1865)**. İki yıllık bir çalışma sonunda vâliliğin teşkilâtlanmasını tamamladı ve 1868’de kendisine Dîvân-ı

Ahkâm-ı Adliyye başkanlığı verildiğinden İstanbul'a döndü (Cevdet Paşa,1991:200-202, Halaçoğlu, Y. Aydın, M. A.1993 : 444, Karaköse, 1996: 116),

Haleb Vilâyet Nizamnâmesi 1865 (1282)' nin başlığı (Haleb Vilâyet Nizamnâmesi, Türkçe Yazmalar, 83420), "*Haleb Vilâyeti Nâmıyla Bu Kere Teşkil Olunan Dâire'nin İdâre-i Umûmiye ve Husûsiyesine ve Ta'yîn Olunacak Me'mûrlarının Sûret-i İntihâbıyla Vezâif-i Dâimesine Dâir Nizamnâme'dir*".

Bu başlıktan anlaşıldığına göre nizâm-nâme; a)vilâyetin genel ve husûsî idâresi, b)bu idârî birimlere atanacak memurların seçim işleri, c) ve bu memurların dâimî görevleri başlıklarını içermektedir. Belirtilen ana başlıklar da şu alt başlıklara ayrılmaktadır : a) Merkezin idâresi, b) Livânın idâresi, c) Kazânın idâresi, d) Köylerin idâresi, e) Bu idârî yerlerdeki seçim işleri (Karaköse, 1996: 116).

Hemen devâmında ise "*Haleb ve Adana ve Maraş eyâletleri ile Urfa Mutasarrıflığı bir dâire-i mülkiye îtibâr olunacak ve bu dâire Vilâyet-i Haleb ismiyle yâd olunacaktır*", ifadesi ile vilâyeti oluşturan bazı sancakların ismi verilmiştir. Cevdet Paşa kendi hâtîrâtında ayrıca tam olarak sancakları; Haleb, Payas, Adana, Kozan, Maraş, Urfa olarak belirtir (Cevdet Paşa,1991:202). Haleb sancağının kazaları, İdlib, İzziye, Cîsr-i Şuğur, nâhiyeleri Semân nahiyesi, Erîha, Sermin, Maarratü'l-Masrîn, Bâb ve Cebbûl, Reyhâniye, Berîşa'dır.

Payas sancağının kazâları , Payas, Belân, nâhiyeleri ise Çend-oğlu, Tecirli, Cerid'dir

Adana sancağı, Nefs-i Adana, Tarsus, Mersin, Karaisâli, nâhiyeleri ise, Misis, Karsanlı, Sirkın-ı zîr, Bozdoğan-zîr'dir

Livâ-i Maraş'ın kazâları Bulanık, Islâhiye, Maraş, Andırın, Zeytûn, Elbistan, Pazarcık ve Hassa'dır. Nahiyeleri, Hacılar, Tıyek, Ekbez'dir

Urfa sancağının kazâları, Urfa, Rumkale, Birecik ve Suruç'tur (Cevdet Paşa, 1991:220-225).

Bu idârî yapılanma uzun sürmemiş ve Adana tekrar bağımsız vilâyet hâline getirilmiştir.1876 tarihinde ise Haleb vilâyeti, Nefs-i Haleb, Urfa, Maraş ve Zor sancaklarından oluşmuştur. 1881 tarihinde yapılan değişiklikle Zor müstakil sancak haline dönüştürülmüştür. 1897/1898 senelerine gelindiğinde Haleb vilâyeti, Haleb, Maraş, Urfa olmak üzere üç sancak, 23 kazâ ve 64 nâhiye ve 4541 köyden meydana gelmektedir (Bayraktar, 2004: 21).

Haleb vilâyeti tamam olunca kadar geçici büyük bir meclis oluşturulmuş ve bu meclisin üyeleri Adana, Maraş, Kozan ve Urfa'nın eşrafından seçilmiş, Haleb'de kaldıkları sürece maaş olarak aylık biner kuruş ödeme yapılmıştır (Cevdet Paşa, 1991: 202, , Karaköse, 1996: 116).

Diğer taraftan 1866 (1284) tarihinde Haleb sancağının sınırları çizilmiştir. Bu sınırlara göre İdlib kazâsının çöl kenarında bulunan köyleri Haleb sancağı dâhilinde bırakılmış, Maarratü'n-Nûman kazası sınırına kadar eğri bir hudud belirlenmiş ve bunun dışı çöl itibar edilerek Haleb'in dışı olarak değerlendirilmiştir. Belirtilen sınırların dışında bir olay vukû bulduğunda urban usulü uygulanacak, dâvâ dîvân-ı temyize havale olunmayıp meclîs-i idâre yoluyla vilâyete havâle edilecektir. Sınırlar belirlendiğinde urban saldırılarına karşı sancağın korunması için

gerekli önlemler alınmış, beş yüz kişilik suvâri taburu oluşturulmuş, Avrupa'dan beş yüz tane filinta silah getirilmiş, beş yüz kişilik süvâri seyyâre taburu beş bölüğe ayrılmış ve her bir bölüğün başına eğitilmiş birer çavuş verilmek suretiyle urbana karşı hazırlıklı olunması hedeflenmiştir (Cevdet Paşa,1991: 200).

VİLÂYETTE İDÂRE ŞEKLİ

İlk beş maddede şehrin bir meclis tarafından idâre edileceği ve idârî statüler ile bunların merkezleri belirtilmiştir, şöyleki; Haleb'in genel olarak idâresi, bir meclis tarafından yürütülecek ve bu meclis Halep merkezinde olacaktır **(m.1)**. İdâre altı sancağa ayrılacak, her bir sancakta bir kaymakamlık idâresi olacak, sancağın bulunduğu merkez şehir idare yeri (merkez) olacaktır **(m.2)**. Her sancak birden fazla kazâlara ayrılır bunlar müdürlükle idâre edilirler, her kazâ merkezi, idâre merkezi olacaktır **(m.3)**. Her kazâ köylere ayrılacak her köyde bir belediye idâresi bulunacaktır. Bazı köylerin birleşmesinden küçük dâireler oluşturulur, Bunlar kazâya bağlı nâhiyeyi oluştururlar **(m.4)**.

a)Vilâyet Merkezi

Vilâyet merkezi mülkî, mâlî, zabtıye ve politik işlerin merkezi olacak hukuk işleri buradan yürütülecek ve burada pâdişah tarafından tayin edilen vâli görev yapacaktır. Vâli bütün vilâyetin devlet işlerinden sorumlu olacak, belirtilen yetkileri dâhilinde vilâyetin dâhilî işlerini yürütecektir **(m.6)**.

b) Vilâyetin Malî ve Hesap İşleri

Vilâyetin genel mâlî ve hesap işleri, vilâyet muhâsebecisi tarafından yürütülecektir. Vilâyet muhasebecisi vilâyetin bütün mâliye işlerinden sorumlu olup, vâli emrinde çalışır ve doğrudan vâliye karşı sorumludur **(m.7)**. Vâliye ve muhasebeciye ait olan muhâsebe işleri, özel nizamnâme ile belirlenir. Vilâyetin hesap işleri, muhasebecinin idâresi altında yürütülür ve mâliye nezâreti tarafından tayin edilen bir muhâsebe kalemine işler havâle edilir **(m.8)**.

c) Vilâyetin Genel Yazışmaları

Vilâyetin genel yazışmaları, vilâyet mektubcusu tarafından yürütülecek, emrinde tahrîrât kalemi bulunacak, vilâyetin bütün yazışmaları ve kaydı burası tarafından sağlanacaktır. Ayrıca vilâyette bir matbaa bulunacak ve haberleşmenin alt birimi olacaktır **(m.9)**. Sözleşme ve anlaşma ile hâricî işlere bakan, hâriciye nezâreti tarafından tayin edilen, hükümet ile yabancı memurlar arasında ve onlarla ilgili işlerde sözlü ve yazılı yazışmalar yapan bir memur olacaktır **(m.10)**.

d)Nâfiâ Komisyonu

Nâfiâ nezaretinin uygun görmesi ile atanan ve nâfiâ (bayındırlık ve imar) işlerine bakan nâfiâ memuru emrindeki mühendislerle yollar, köprüler ve binâlarla ilgili keşif, görüşme ve uygulamayı yürütecektir **(m.11)**.

e) Ticâret ve Ziraat

Ticâret ve zirâat nezâreti tarafından belirlenip, pâdişâhın onaylaması ile atanan bir me'mur, zirâat ve ticâret ,mahsûlât, ihrâcât ve ithâlât işlerini kolaylaştırma görevlerini yapacaktır (m.12).

Vilâyetteki defterdar, ticâret ve ziraat müdürü, nüfus müdürü gibi memurlar vâlinin emrinde olmakla birlikte görevlerini kendileri planlar ve yürütürler (Ortaylı, 2000: 70).

f) İdâre Meclisi

Vâlinin emrinde çalışan ve toplanan idâre meclisinde, dinî işlere bakan müfettiş, muhâsebeci, mektubcu ve hâriciye müdürü meclisin tabîi üyelerinden olacaktırlar. Bunlardan başka (Beşinci babda açıklanacak) altı üye dahî bulunacaktır. Gayri müslimlerin nüfuslarına göre üçü onlardan seçilecektir. Meclis idâresinin başkanlığını vâli yürütecek ve hangi memuru görevlendirirse, vâli adına o başkanlık edecektir (m.13).

Haleb Vilâyet Nizamnâmesi'nden önce hazırlanan ve uygulamaya konan Tuna Bosna ve Suriye nizamnâmelerinde idâre meclisi âzâları ve deâvî âzâlarının yarısı müslim yarısı da gayri müslimdi. Bu kuralı Cevdet Paşa Haleb vilâyetinde Müslüman nüfusun daha çok olduğunu ileri sürerek nizamnâme düzenlemesinde uygulamamış ve Müslüman âzâlara daha fazla yer vermiştir (Cevdet Paşa,1991 :200)..İlber Ortaylı, Ahmed Cevdet Paşa'nın bu tutumu için "Cevdet Paşa Müslüman nüfusun çok olduğu yerlerde meclislerdeki yarı yarıya temsil ilkesine karşı çıktı", ifâdesini kullanmaktadır (Ortaylı, 2000: 54).

İdârî mecliste, genel olarak, idârî, malî, hâriciye, nâfiâ (bayındırlık ve imâr) ve zirâat ile ilgili maddeler görüşülecek fakat hukuk işlerine müdâhele etmeyecektir. Meclisin almış olduğu kararların uygulanması özel nizamnâme ile belirlenecektir (m.14).

g) Vilâyetin Zâbita işleri

1865 (1284) tarihinde Haleb sancağı sınırları belirlenirken, haricî savunmaya karşı beş yüz kişilik seyyare taburu oluşturulmuştu. Bu sırada dâhilî güvenliği sağlamak için de belediye sūvârîsi ve belediye zabtiyesi kuruldu. Güçlü bir emniyet teşkilâtı oluşturulmuş olacak ki, bu durum şöhret derecesine vardı ve urban önceki yıllarda olduğu gibi şehir halkına saldırma cesaretini kendisinde bulamamıştır. Aynı sistemi Suriye'nin diğer taraflarında uygulamak için Beşinci Ordu Müşîri Derviş Paşa ve Suriye Vâlisi Raşid Paşa ile Ahmed Cevdet Paşa Hama'da bir araya gelip çalışmalara başlamışlar ve buralarda da seyyâre taburunu uygulamaya koymak için kararnâme hazırlamışlardı (Cevdet Paşa,1991:215-216).

Vilâyetin zâbitâ işleri vâlinin emri altında yürütülecektir. Vâli zâbitâ işlerini sancaklara, kazâlara ve mahallelere göre oluşturmaya yetkilidir. Zabtiye kuvvetlerinin başında alay beyi ünvanıyla miralay derecesinde görevli bulunacaktır. Zabtiye yetkilisi vâlinin emri altında görev yapacak ve zabtiye, emniyet ve âsâyîş düzenini sağlayacaktır (m.15). Vilâyetteki şer'î mahkemelerin müfettişleri hükümete sunulması gereken 'ilâm ve diğer şer'î yazılardan sorumlu olmak üzere fetvâ makamının belirlenmesi ve pâdişâhın tayini ile olacaktır (m.16).

Müfettiş-i hükkâmlar (hâkimler müfettişleri) şer'î mahkemelerden ve şeyhülislamıktan gelecek gerekli tavsiyeler doğrultusunda tayin edilecektir **(m.17)**.

h) Temyiz-i Hukuk Meclisi

Vilâyette Temyiz Hukuku Meclisi bulunacaktır. Bu mecliste sancaklardaki temyiz hukuk meclislerinde görüşüldükten sonra istinâfa gitmesi gereken hukuk dâvâlarının görüşülmesi yapılacaktır **(m.18)**. Vilâyetin Temyiz Hukuku Meclisi Müslim ve gayri müslim altı üyeden oluşacak ve hâkimler müfettişi başkanlığında toplanacak **(Onüçüncü maddede belirtildiği gibi) (m.19)**. Temyiz Hukuk Meclisi öncelikli olarak Müslümanlar'ın şer'î mahkemelerde görülmesi gereken dâvâlarına ve gayri müslimlerin rûhânî yetkililerce görüşülen özel dâvâlarına bakarlar. İkinci olarak cinâyet meclislerinde incelenen ve görülen dâvâlara, üçüncü olarak ise ticâret meclislerinde görülen hususların dışındaki kânun ve nizamlar ile karşılıklı muhâlif olanların dâvâlarına bakar. **(m.20)**. Temyiz Hukuk Meclisi'nde görüşülen ve karara bağlanan dâvâlar, hâkimler müfettişinin ve mümeyyizlerin mühürleri ile mühürlenip vâliye sunulur. Vâli de yetkileri dâhilinde olanları uygular. Yetkileri dahilinde olmayanları hükümetin emrine ve incelemesine arz eder **(m.21)**.

Gerek Temyiz-i Hukuk Meclisi olsun ve gerekse Meclis-i Cinâyet olsun şeyhülislâmın tayin ettiği şahıs başkanlık etmektedir. Bu şekilde atanan kadı şer'î mahkemelerin görevini üstlenme gibi bir durumda oluyordu. Hukuk mahkemelerinin diğer üyeleri idâre meclislerinin seçimle gelen üyeleri ile eş zamanlı olarak seçilen üç Müslüman ile üç gayri müslümden oluşuyordu. Bu mahkemelerin kurulması ile taşrada yargı ile yürütme birbirlerinden daha belirgin çizgilerle birbirlerinden ayrılmıştı (Davison, 1997 : C..I, 171) .

l) Cinâyet Meclisi

Vilâyette Büyük Meclis-i Cinâyet kurulacak ve ikinci derecedeki sancaklarda, cinâyet meclislerinin usûlen ve kânûnen istinâfa mecbur olacakları veya dâvâ sahiplerinin benzer şekilde usûlen ve kânûnen istinâf edecekleri cinâyet dâvâlarına bakacaktır **(m.22)** Meclis-i Cinâyet müslim ve gayri müslim altı üyeden oluşur ve hâkimler müfettişinin başkanlığında toplanır, **(Onüçüncü maddede belirtildiği gibi)**. Bu mecliste kânunlara vâkıf, devlet tarafından tayin edilen bir memur görev yapacaktır **(m.23)**. Cinâyet Meclisi'nde görüşülen ve karara bağlanan dâvâlar, hâkimler müfettişinin ve mümeyyizlerin mühürleri ile mühürlenir ve vâliye sunulur. Vâli de yetkileri dâhilinde olanları uygular. Yetkileri dahilinde olmayanları hükümetin emrine ve incelemesine arz eder **(m.24)**.

i) Meclis-i Ticâret

Ticâret kânununun belirlediği şekil ve usulde olmak ve vazife derecesini kânunun belirlediği ölçüde yerine getirmek için reis başkanlığında, birden çok üyeden oluşan vilâyetin ticâret merkezi olacaktır. Bu meclis sancak meclislerinin kararlarını sonuca bağlayacaktır **(m.25)**.

Vilâyet merkezine bağlı sancağın bir kaymakamı olup diğer meclislerde olduğu gibi sancakların da ,idâre meclisi, hukuk meclisi, cinâyet meclisi ve ticâret meclisi bulunacaktır. Bu meclisler sancakların meclislerinin görevlerini yürütmelerine ilâveten, merkez sancağa bağlı kazaların da idârî ve hukûkî işlerine bakacaktır..

Merkez sancağın kaymakamı özel durumlarda vilâyet vâlisine yardımda bulunacağı gibi vâlinin olmadığı durumlarda meclislere de başkanlık edecektir (m.26).

VİLÂYETİN ÖZEL İŞLERİ

j) Vilâyet Umûmî (Genel) Meclisi

Vilâyette “Vilâyet Umûmî Meclisi”(genel meclis) bulunup (Beşinci babda açıklanacak) bunlar müslüm, gayr-i müslim, ikinci derecede bulunan sancakların cinâyet meclislerinde ve daha sonra da usûlen ve kânûnen istînâfı gerektiren hukuk dâvâlarının kararlaştırılması için görevlidir (m.27). Genel meclis senede bir defa vilâyet merkezinde toplanacak, toplanma süresi ve konular kırk konuyu geçmeyecektir (m.28).

İl genel meclisi , öncelikle vilâyet dâhilinde bulunan devlet yolları ile kazâ ve köylerde bulunan husûsî yolların düzlenmesi ve korunması , genel belediye binâlarının inşaat, tamir ve korunması, bu konularda sancak ve kazâ ahalisinin taleplerinin incelenmesi ve görüşülmesi, ikinci olarak yolları korumayla ilgili hususların gözden geçirilmesi, üçüncü olarak zirâat ve ticâret işlerinin genişletilmesi ve kolaylaştırılmasına dâir durumların görüşülmesi, dördüncü olarak da livâ, kazâ ve köy vergilerinde gerekli düzenlemelerin yapılması hususlarının görüşülmesinde görevlidir(m.29).

Vilâyet umûmî meclisi yönetiminde bir tür danışma organı durumunda olup seçilmiş üyelerden oluşur ve devamlı toplanmayan bir kurul durumundadır (Ortaylı, 2000: 71).

Temsilî kurum olarak görev yapan Vilâyet Umûmî Meclisleri her sancaktan seçilmiş dört temsilci ile her sancaktaki kazâların seçimle gelmiş meclis üyelerinin seçtikleri iki müslüm ve iki gayri müslimden oluşuyordu. Böyle oluşturulan meclis, vergiler, zâbita, bayındırlık hizmetleri, tarım ve ticâret gibi konuları tartışmaya yetkili idi. Fakat padişahın onayı olmadan hiçbir uygulama yapamadığından daha çok danışma meclisi durumundaydı. Bu meclise vali başkanlık ediyor ve gelen dilekçelerden kendisinin uygun gördüğünün görüşülmesine karar veriyordu. Ayrıca oturum zabıtlarının İstanbul'a gönderilmesinden sorumluydu. Meclis en çok kırk gün toplanırdı.

k)Vilâyete yapılacak talepler

Kazâ memurları taleplerini vilâyet memurlarına bildirmekle sorumlu olup, tebliğâtlarını önce vâliye arz ederler. Her hangi bir maddenin müzâkeresini vâli emrederse, onun görüşülebilmesine karar verilir İl genel meclisi yalnızca görüşünü açıklamakla görevli olup, icrâatı ise hükûmete aittir. İl genel meclisinin müzâkeresine memur olduğu hususların kararını ihtivâ eden mazbatalar/tutanaklar vali tarafından hükûmete arz ve tebliğ olunur(m.30).

Her sancaktan gelecek memurlar önce sancağın genel ve her bölümün husûsen arz edecekleri temennilerini meclis-i vilâyete bildirmeye sunmakla görevlidirler. Tebliğâtlarını önce vâliye arz ile her hangi maddenin mecliste müzâkeresini vâli emr ederse onun görüşülmesi lâzımdır. Diğer taraftan vilâyetin genel menfaatine aid

olan ve vâli tarafından, doğrudan doğruya ortaya konulan maddeler öncelikli olarak görüşülür. Meclîs-i umûmî sadece görüşünü belirtmekle sorumludur. İcraatı ise hükümete aittir. Bunun için meclîs-i umûmînin müzâkeresine memur olduğu husûsların karârını içeren mazbatalar vâli tarafından merkez-i hükümet arz ve tebliğ olunur (m.30).

İKİNCİ BÖLÜM

SANCAĞIN İDÂRÎ İŞLERİ

Her sancakta mülkî, mâlî ve zabtiye işlerinin üst görevlisi vâli olmak üzere pâdişâh tarafından tayin edilen bir livâ kaymakamı olup, bu kaymakam sancakta cereyan eden devlet işlerinin ve vilâyet tarafından alınacak önlem ve uyarıların uygulanmasına memur olduğu gibi sancak sınırları dâhilinde livanın dahili işlerini yürütmeye memurdur(m.31). Sancağın mâlî ve hesap işleri, mal müdürü isim ve ünvanındaki şahıs tarafından yürütülmek ve bunun da vilâyet muhâsebecisi üst makamı olmak üzere Mâliye Nezâreti'nin tayin etmesi ve pâdişâh tarafından onaylanması ile tayin edilir (m.32). Kaymakama aid olan mâliye ve hesap işleri ile mal müdürüne aid olan görevler özel nizamnâme ile belirlenecektir. Sancağın hesap işleri mal müdürünün idâresi altında olmak ve vilâyet muhâsebecisi tarafından uygun görülen usulde hareket etmek üzere bir mal kalemine havâle edilir(m.33).

Sancağın ticârî işleri livâ tahrîrât müdürü nâmıyla padişah tarafından tayin edilen bir memura havâle edilip ve bu memurun emrinde bir tahrîrât kalemi bulunup, sancağın bütün resmî yazışmalarının ve evrakının korunması bu yolla yerine getirilecektir(m.34).

Livâ kaymakamının emrinde bir idâre-i meclis olup, kazanın hâkimi, belde müftüsü ve gerekirse gayri müslimlerin reis ve rûhânî liderleri, mal ve tahrîrât müdürleri ve onüçüncü maddede belirtildiği üzere müslim ve gayri müslim dâimî altı âzâdan ibâret olacaktır. Meclisin idâresi kaymakam başkanlığında olup, kendisi olmadığında hangisini belirlerse o vekil olarak görev yapacaktır(m.35). Meclîs-i idâre, mülkiye, mâliye, zabtiye, tahsilât, nâfiâ, muaccelât (peşin işlemler), tapu, zirâat işlerine dâir hususların uygulanmasında görevli olacak, hukûkî işlere müdâhele etmeyecektir. Bu meclisin müzâkere (görüşme) usülleri ve kararlarının uygulanması özel nizamnâme ile belirlenecektir (m.36).

Livâ merkezinin bir müdürü olur ve davalara livâ meclislerinde bakılır. Müdür hem kazanın mülkî işlerine bakacak hem de kaymakama umûmî işlerde yardımcı olacaktır. Ünvanı kaymakam muâvini olacaktır(m.37). Bulunacak zabtiye fırkasının âmiri sancak kaymakamı olacaktır. Vâliden alacağı emre göre bunları kazâlara taksim edecek ve yerleştirecektir. İhtiyac hâlinde bir kazâdan diğer kazâyâ zabtiye askerlerinin sevk ve idâresini yapabilecektir. Sancakta bulunan zabtiye kuvvetlerinin en büyük zâbiti livâ zabtiye kuvvetlerinin âmiri olup zabtiye nizamnâmesine uygun olarak kaymakamın emri altında olarak hareket edecektir(m.38).

Her sancakta bir hâkim bulunacak ve bu hâkim kânûnen kendisine verilen dâvâların dışında şer'î mahkemelerdeki dâvâlara da bakacaktır. Sancak hâkimi fetvâ makamının seçimi ile tayin olunur(m.39). Sancak merkezlerinde bir temyiz-i hukuk meclisi bulunacaktır. Bu meclis kazâ temyiz hukuk meclislerinin bakamayacağı

veya kazâ temyiz hukuk meclislerinde görüşüldükten sonra dâvâ sâhibinin istinâfa göndereceği dâvâlara bakacaktır(m.40).

Kazâ merkezindeki temyîz-i hukuk meclisi hâkimin başkanlığında (mümeyyiz nâmıyla onüçüncü maddede açıklandığı gibi) müslim ve gayri müslim altı âzâdan oluşacaktır(41). Temyîz-i hukuk meclisi öncelikle Müslüman halkın şer'î mahkemelerdeki dâvâlarına ve gayri müslimlerin rûhânî reisleri tarafından görülen dâvâlarına bakar. İkinci olarak cinâyet meclislerinde bakılan ve görülen dâvâlara, üçüncü olarak da özellikle ticâret işleri ile ilgili ve ticâret meclislerinde görüşülen meseleleri tetkik eder ve bakar (42). Sancak temyiz-i hukuk meclisinde görülen ve karara bağlanan dâvâlar hâkimin ve mümeyyizlerin mühürleriyle mühürleyip kaymakama arz edilir. Kaymakam devlet tarafından kendisine verilen yetki ölçüsünde bunlara karar verir. Yetkisinin dışında kalanları merkez vilâyetin tetkikine arz eder (43).

Livâ meclîs-i cinâyeti livâ hâkiminin başkanlığında mümeyyiz nâmıyla (onüçüncü maddede ifâde edildiği gibi) müslim ve gayri müslim altı üyeden oluşacaktır(44). Livâ meclîs-i cinâyetinde görülen dâvâlar livâ hâkimi ve mümeyyizlerin mühürleriyle mühürlenmiş mazbata ile kaymakama arz olunur. Bu mazbata kaymakam tarafından vâliye gönderilecektir(45).

Ticâret kânunun belirlediği usûlde ve vazife derecelerini kanunun tesbit ettiği ölçüde yerine getirmek üzere, bir reisin başkanlığında bir çok üyeden oluşan sancağın bir ticâret meclisi olacaktır(46).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAZÂNIN İDÂRÎ İŞLERİ

Her kazâda, mülkî, mâlî ve zabtiye (emniyet ve âsâyiş) işlerine bakmak üzere devlet tarafından tayin edilen bir müdür bulunacaktır. Bu müdür kaymakamdır. Kaymakam bütün devlet işleri ile vilâyet ve sancak tarafından gönderilen emirlerin uygulayıcısı ve belirlenen sınırlar dâhilinde devlet kararlarını icrâya yetkilidir(m.47). Kazânın mâliye işleri yani devlet gelirlerinin toplanması ve livâ merkezine gönderilmesi ve kânûnî yapılması gereken masrafların düzenleyicisi kazâ kaymakamıdır(m.48). Kazâda hesap ve yazı işlerine bakmak üzere bir ve gerektiğinde iki tane memur bulundurulacaktır(m.49).

Kazâ müdürünün emrinde bir idârî meclis olup, müdürün bulunduğu kazanın hâkimi, müftüsü, gayri müslim halkın rûhânî reisi, kazâ kâtibi ve dört tane âzâ meclisin üyeleri olacak ve kazâ kaymakamı meclisin başkanı olacaktır(m.50). Yukarıda geçen dört âzâ, halkı karışık olan kazâlarda müslim ve gayri müslim olanlar arasından beşinci babda beyan olunacağı üzere seçimleri yapılacaktır(m.51). İdâre meclisi, mülkî, mâlî , zabtiye (emniyet ve âsâyiş) vergi tahsili, nâfiâ, tapu ve zirâat ile ilgili maddelerin uygulanmasında görevli olup, hukûkî dâvâlara müdâhele etmeyecektir. Bu meclisin çalışma sistemi ve kararlarının uygulanması özel nizamnâme ile belirlenir. Kazâda bulunacak zabtiye güçlerinin âmiri, kazâ müdürüdür. Kazâ müdürü sancak kaymakamından alacağı emre ve zabtiye nizamnâmesine göre zabtiye güçlerini istihdam edecektir(m.53).

Her kazâda bir hâkim bulunacak ve bu hâkim kânûnen bakılan davâların dışında, şer'î mahkemelere de bakacaktır.. Kazâ hâkimi fetvâ makamının belirlemesi ile tayin olunacaktır(m.54).

Her kazâ merkezinde bir meclis-i deâvî olacak ve bu meclis kazâ hâkiminin başkanlığında toplanacak ve (Mümeyyiz nâmıyla on üçüncü maddede ifâde edildiği gibi) müslim ve gayri müslim âzâdan oluşacaktır. Bunlar beşinci babda(bölümde) belirtilen nizama göre seçileceklerdir(m.55).Deâvî meclisleri öncelikle Müslüman halkın şer'î mahkemelerdeki dâvâlarına ve gayri müslimlerin rûhânî reisleri tarafından görülen dâvâlarına bakarlar. İkinci olarak cinâyet meclislerinde bakılan ve görülen dâvâlara, üçüncü olarak da özellikle ticâret işleri ile ilgili ve ticâret meclislerinde görüşülen meseleleri tetkik edip bakarlar(m.56). Deâvi meclisinde görülen ve karara bağlanan dâvâlar hâkimin ve mümeyyizlerin mühürleriyle mühürleyip müdüre arz edilir. Müdür devlet tarafından kendisine verilen yetki ölçüsünde bunlara karar verir. Yetkisinin dışında kalanları kaymakamın tetkikine arz eder (m.57).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

KÖYÜN İDÂRE İŞLERİ

Her köyde her sınıf ahâlî için (beşinci babda(bölümde) beyan olduğu gibi) kendilerinin seçmesi ile ikişer muhtar olacaktır. Fakat bir köyde bir sınıf ahâli yirmi hânedan az ise o sınıfın yalnız bir muhtarı olacaktır(m.58). Köy muhtarı seçiminden sonra, kazâ müdürüne bildirilir ve onun emriyle muhtar tayin olunur(m.59).

Her köyde her sınıfın muhtarları vergi tahsili işlerinde ve diğer özel durumlarda hükümetin temsilcisi olup, köydeki belediye işleri dahî bunlara aiddir(m.60). Her köyde bekçi, korucu ve bunun gibi köy zabtiye işinde görevli olanların idâresi köy muhtarlarına aid olup, bunlar özel nizamnâmeye göre görev yapacaklardır(m.61).

Her köyde her sınıf halk için en fazla on kişiden ve en az üç kişiden oluşan bir ihtiyar meclisi olacaktır. Bunların seçimleri beşinci babda(bölümde) belirtildiği gibi yapılacaktır. Her köyde Müslümanlar'ın imamları ve gayri müslimlerin reis ve dinî liderleri kendi sınıflarının ihtiyar meclislerinin tabîi üyesidir(m.62). İhtiyar meclisleri aid oldukları halkın vergilerini belirtmeye ve köy olarak temizliğe, ziraati kolaylaştırmaya yönelik görüşmeler yapmaya ve kânunun belirlediği ölçüde düzen ve barışı sağlamaya, dâva ve tartışmaları görüşmeye yetkilidir(m.63).

Bir köyün belediye ve ziraate aid işlerini, farklı sınıf/milletlerin ihtiyar meclisi birleşerek görüşme yapar. İhtiyar meclislerinin bakmakla yükümlü oldukları dâvâ farklı milletlere aid ise dâvâ eden ve edilen âzâlarından en çok oniki ve en az altı âzâ toplanarak görüşme yaparlar. Mecliste bulunacak üyeler her iki taraf için eşit olacaktır. Yani dâvâcı tarafından kaç üye bulunacaksa, dâvâlı tarafından da o kadar sayıda üye bulunacaktır. Muhtarların en yaşlısı ihtiyar meclisine başkanlık yapacaktır(m.64).

Muhtarlara gerek hükümetçe ve gerekse köye aid dâhilî işlerde talimâtlar verilecektir. Muhtarların mâlî işlere dâir işlerine kendi sınıfları içinde bulunan halk kefil olabilecektir(m.65).

Muhtar ve ihtiyar meclisleri üyeleri bir sene için seçilirler. İstemeleri halinde tekrar seçilebilirler. Muhtarların hükümetçe bir suçu sâbit olursa görevden alınabileceği gibi ihtiyar meclislerinin istemesi durumunda da görevden alınabilir/**m.66**).

BEŞİNCİ BÖLÜM

KÖYDE YAPILACAK SEÇİM USÛLÜ

Her köyün on sekiz yaşından yukarı ve Osmanlı Devleti vatandaşı olan, senede en az bir defa köyde ikâmet eden, senede devlete en az elli kuruş vergi veren, her bir sınıf ahâliden, sınıfları muhtarları ile ihtiyar meclisleri üyelerini seçebilirler(**m.67**).

Muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri, Osmanlı Devleti vatandaşı olup, en az otuz yaşında olan ve doğrudan doğruya en az yüz kuruş vergi veren kimselerden seçilir(**m.68**). Her sene köyden seçilen muhtar ve ihtiyar meclisinin seçimleri, seçilmiş olan üyenin mühür ve işâretleri ile kazâ müdürüne beyân ve tebliğ olunur(**m.69**). Köy muhtar ve ihtiyar meclisi üyeleri bir sene için seçilecekler ise de, tekrar seçilebilirler. Bunların görevden uzaklaştırılmaları lâzım geldiğinde veya vefât ettiklerinde, boş muhtarlık ve ihtiyar meclisi için, köyde seçime yetkili olanlar, olağanüstü toplanıp yerlerine bir başkasını seçebilirler(**m.70**).

KAZÂDA YAPILACAK SEÇİM USÛLÜ

Kazada iki senede bir, müdür, hâkim, müftü ve gayri müslim halkın reis ve rûhâni liderleri ve kazâ kâtibinden bir heyet oluşturulur. Bu heyetten gerek kazâ kaza merkezi halkından olsun gerek köyde oturan olsun, yıllık en az yüz elli kuruş vergi veren ve otuz yaşını geçmiş Osmanlı vatandaşı olsun, mümkün olduğu kadar okur-yazar olanlar tercih edilmek üzere, olanlardan olsun, öncelikle âzâlık için seçim yapılacaktır(**m.71**).

Seçilecek kimselerin adedinin üç misline müsâvî olarak yarısı müslim, yarısı gayri müslim sınıfı olarak ve gayri müslim sınıfı dahî o kazada bulunan çeşitli cemaatlerden ise, onların sınıfları arasında taksim yapılmak üzere ilk senelerinde on iki ve sonralarında altışar üyelik için ayrılacaktır.

İkinci olarak da meclis-i deâvî için seçilecek kimselerin sayısının üç misline eşit olarak yarısı müslim ve yarısı gayri müslim sınıfı o kazada bulunan gayri müslimler çeşitli cemaatlerden ise onların sınıfları arasında taksim yapılmak üzere ilk senede on iki sonralarında altışar kimse üyelik için ayrılacaktır.

Yukarıdaki bendlerde geçtiği üzere üyelik için ayrılan isimler bu nizamnâme örneğine uygun olarak yapılacaktır. Zeyl(ekte) bulunan ilmühaber kazâ mührü ile mühürlenecek ve her bir köye gönderilecektir. Evrak köye geldiğinde ihtiyar meclisinin toplandığı mecliste okunacak. Kazâda belirlenen üyelerden iki misline denk kimselerin yani on iki adamın içinden sekizi ilmühaber zeyline eklenerek kazâyâ gönderilecektir(**m.72**).

Bu ilmühaberlerden başka kazâda yapılacak ayırım için önce mecliste bulunan kimselerden bir mazbata yapıp ve mühürleyip idâre meclisinde korunacağı gibi köyde yapılacak seçim usulünü belirleyen bir mazbata düzenlenmesi ile ihtiyar meclisleri âzâları tarafından mühürlenmiş evrak kazâyâ gönderilecektir(**m.73**).

Kur'a çekiminin seçim evrakı kazâya geldiğinde, bunları ayırmak ve düzenlemekle görevli olanlar toplandıklarında , kazâ kâtibi vâsıtasıyla kur'a kağıtları incelenir, kur'a sayımında bulunan her kesimden üyeler, incelemeler sonunda azınlıkta kalmış olanların üçte birinin dışında, çoğunluğu elde edenlerin iki misline denk gelecek şekilde bir mazbata hazırlanır ve sancak kaymakamına gönderilir. Her köy bir oy gibi değerlendirilir ve en fazla oy alan çoğunluğun oyunu almış kabul edilir (m.74).

Kazâların seçimi sancaklara vardığında, sancak kaymakamı, kazânın seçmiş olduğu kimselerin içinden uygun gördüklerini idâre meclisi âzâlığına ve deâvî meclisi mümeyyizliğine seçer(m.75).

Sancak kaymakamı tarafından seçilen ve tayin olunan meclis idâresi üyesi ve mümeyyizlerin seçildiklerini bildiren birer emir yazılıp kendilerine verilmek üzere müdürlerine gönderilir(m.76).

SANCAKTA YAPILACAK OLAN SEÇİM İŞİ

Her sancakta mutasarrıf ve sancak kadısı, mal müdürü, sancak merkezinde bulunan müftü, gayri müslimlerin reis ve rûhânî liderleri ve tahrirât kâtibinden oluşan bir heyet oluşturulur. Sancakta üçü Müslüman ve üçü gayri müslimlerden oluşan altı kimsenin sınıflarına göre üçer misli olmak üzere gerek sancak merkezinden ve gerekse bağlı olan kazâ ahalisinden on sekiz kişi belirlenip, temyiz-i hukuk meclisi için belirlenmesi için yine bu kâideye bağlı olarak seçilecek kişiler ayrılır, Kazâ seçimindeki gibi, matbû evrak kazâlara gönderilerek ker kazânın idâre meclisi ile deâvî meclisi toplanarak, bunlardan sancakta üye ve mümeyyiz olacakların adetleri iki misline eşit kişilerin seçimi ile seçim evrakı ekte sancağa gönderilecektir(m.77).

Kazânın seçim evrâkı sancak merkezine geldiğinde bunları ayırt etme heyetinde bulunanlar toplanarak, tahrirât kâtibi vâsıtasıyla kazâların seçim evrakını incelenir. Daha önce belirlenmiş üyelerin her grubundan, azınlıkta kalanların üçte biri çıkarılır, çoğunluğu kazananların hükümetin seçeceği kimselerin iki misline eşit olacak şekilde, bunlar için bir mazbata hazırlanır ve sancağa gönderilir. Her kazâ bir rey gibi değerlendirilir en fazla alan kazâ seçilmiş kabul edilir(m.78).

Kazâ seçimleri sancaktan , vilâyet merkezine vardığında, vâli seçilenler içinden uygun gördüklerini üyelik ve temyiz mümeyyizliği meclisine tayin eder. Bu seçim ve tayinde vâlinin merkezî idare meclisinden fikir alıp almaması kendi takdirine kalmıştır(m.79). Seçilen ve tayin olunan üye ve mümeyyizlerin memuriyetlerini belirten birer emir vâli tarafından yazılıp, kendilerine verilmek üzere kaymakamlara gönderilir(m.80).

VİLÂYET MERKEZİNDE SEÇİM USÛLÜ

Vilâyet merkezinde, idâre meclisinin tabii üyesi olan, müfettiş-i hükkam, muhâsebeci, mektubçu, hukuk meclisi ve cinâyet meclislerinde bulunan deâvî memurları ve vilâyet merkezinde bulunan müftü, kadı, gayri müslimlerin rûhânî liderleri, vâlinin başkanlığında oyları sayma meclisi oluştururlar. Gerek vilâyet merkezinde sancak meclisi olanlar ve gerekse sancak merkezi olan yerler halkından olup Osmanlı vatandaşı olan ve yıllık en az beşyüz kuruş doğrudan doğruya devlete vergi veren önemli şahısların okur yazar olanlarından yine üye ve mümeyyizlerin üç misline eşit olan şahısların seçimi ile sancak merkezlerine gönderilir. Sancak ve kazâ üye ve

mümeyyizlerinin seçilme usûllerine uygulanarak, sancaklarda seçilecek şahısların mazbataları, vilâyet merkezine vardığında vâli tarafından seçilecek şahısların isimleri Bâbîâlî'ye arz ile bunların memuriyetleri sadrazamlık tarafından tasdik edilir(m.81).

Her sene vilâyet merkezinde toplanması kararlaştırılan genel meclis için, bu meclisin toplanmasından bir ay kadar önce her sancağa bağlı olan kazânın dört üyesi sancak merkezinde toplanır. Sancak merkezi ve kazâ merkezinden üyelik şartları uygun olan kimselerden, üç kişi seçilir ve kaymakamın onaylaması ile vilâyet merkezine gönderilir. Genel meclisi seçmek için kazâlardan gelecek üye kazânın zirâat ve ticâretini geliştirme yollarını ve başka konuları, genel mecliste görüşmek için kazaların dilekçelerini genel meclise teslim eder ve bunlar vilâyet vâlisine sunulur(m.82).

ÖZEL MADDE

İdâre meclisi üyesi deâvî, temyiz ve cinâyet meclisleri mümeyyizlerinin , iki senede bir yarısı değişir, değişenler yeniden seçilebilirler. Fakat geçen sene genel meclis üyesi olanların yeniden seçilebilmesi için, tekrar seçim yapılması gerekir.

İLÂVE

Bu nizamnâmede vilâyet merkezi ve bağlı sancaklar için başka şartlar olan cinâyet ve hukuk temyizi meclisleri daha sonra kabul edilen usûl gereği birleştirilebilir. Hükkâm müfettişinin başkanlığında olmak üzere müslim ve gayri müslim uygulaması olduğu gibi bu heyete ait bir işi derince inceleme durumunda, üyelerden bazılarında oluşan bağımsız ve geçici bir heyet oluşturulabilir.

Onuncu onbirinci ve onikinci maddelerde yazılı olduğu gibi vilâyet merkezinde yabancılara aid işler ile ziraat ve nâfiâ için birer müdür tayini kararlaştırıldı. Bu durumda matbuat idâresinin maksadına uygun olarak yabancılardan işlerine bakan müdürlüğün görevi merkez vilâyet kaymakamlığına ilâve memuriyete verilmiştir. Bir de ziraat ve nâfiâ müdürlükleri görevleri birleştirilmiş olmakla merkez kaymakamı bulunan şahıs yabancı işlerinden sorumlu olacak ziraat ve nâfiâ işleri dahî özel memur tarafından yürütülür.

SONUÇ

Tanzimatın getirdiği yeniliklerden birisi de yönetici olarak beylerbeyinin bulunduğu eyalet sistemini kaldırmaktır. 7 Kasım 1864 tarihli vilâyet nizamnâmesi ile eyâletler kaldırıldı., yerine vilâyet sistemi getirildi. Bu kanunla vilâyetler ile alt birimleri arasında bir hiyerarşik yapı oluşturuldu. Alt birimleri oluşturan yapıların başında mutasarrıf, kaymakam ve muhtar yer almaktadır.

Muhtarı köy halkı seçiyor, vali, mutasarrıf ve kaymakamı ise padişah tayin ediyor. Diğer taraftan, mâliye, bayındırlık, haberleşme ve tarım işlerine bakan memurlarda idârede görev alıyor ve bunları da padişah tayin ediyor. Ayrıca vilâyetin hâriciye işlerine bakan ve hâriciye nâzırı tarafından tayin edilen bir müdürü de bulunmaktadır.

Pâdişahın tayin ettiği memurlar doğrudan valiye karşı sorumludurlar ve ona bağlıdır. Geniş yetkileri olan vâli de malî, siyasî, ve güvenlik konularında padişaha karşı sorumludur. Ayrıca vilayette il yönetimi için vali başkanlığında “vilayet idare meclisi “ görev yapmaktaydı. Benzer şekilde livâ ve kazada birer idâre meclisleri de kurul olarak görev yapmaktadır.

Haleb’te yeni vilâyet sistemini tesis etmek için Ahmed Cevdet Paşa görevlendirildi. Ahmed Cevdet Paşa iki yıl içinde yeni vilâyet sistemini oluşturdu. Bu oluşuma göre Halep’te merkez sancakla birlikte altı sancak kuruldu. Ahmed Cevdet Paşa sancak ve kazaları da köylere ayırdı.

Ahmed Cevdet Paşa ayrıca Vilayet merkezinde yazışma, hesap işleri, ticaret ve ziraat işlerine bakan memurlukların yanında hukuk meclisi, ticaret meclisi ve cinayet meclislerini de kurdu. Benzer meclisler sancak ve kazalarda da kuruldu. Bu meclislere müslim ve gayri müslim üyeler eşit olarak görevlendirildi ve eşitlik sistemi getirildi.

Haleb Vilayet Nizamnamesi 82 madde ve 2 ek maddeden oluşmaktadır.

Makale hazırlanırken Tanzimat’ın ilânından 1864 Vilâyet Nizamnamesi’nin kabulüne kadar eyalet sisteminde yapılan yenilikler ele alınmıştır. Daha sonra Ahmed Cevdet Paşa’nın vilayet nizamnamesi üzerinde durulmuştur. Son olarak da Haleb Vilâyetnizamnâmesi’nin günümüz Türkçesi’ne aktarımında okuyucunun anlayacağı ifadelere özen gösterilmiş ve cümleler bu doğrultuda oluşturulmuştur.

Haleb Vilayet Nizamnâmesi’nden daha sonraki dönemlerde zaman zaman değişiklik yoluna gidilmiş fakat esas yapı her zaman korunmuştur. Değişiklikleri ile beraber vilayet nizamnameleri Cumhuriyet dönemi taşra teşkilatının temelini oluşturmaktadır.

1864 ve 1871 vilâyet nizamnâmeleri idârî yapıda çok önemli değişiklikler yaptı. Nizâm nâmeler vilâyetleri sancaklara, sancakları kazalara kazaları da köylere ayırıyordu. İdârî birim olarak nâhiye idârî yapılanması açıklıkla belirtilmeyip, sadece idârî bir birim olarak ifâde edilmiştir

Livâları mutasarrıflar idare edecek, mâlîye ve hesap işleri Mâlîye Nezâreti tarafından atanacak vilâyet defterdarına bağlı olacaktır. Livânın tahrir işleri merkezden atanacak tahrîrât müdürü tarafından yürütülecek ve tahrîrât müdürüne bağlı bir tahrîrât kalemî bulunacaktır. Vilâyet merkezi olan sancak diğer livâlar gibi mutasarrıflar tarafından idare edilecektir.

Kazâların başında ise kaymakamlar idâreci olarak bulunacaktır. Kazaların başında atama ile gelen kaymakamın getirilmesi öngörülmüştür.

İdâre yapısının en alt birimini ise köyler oluşturmaktadır. Her köyde her sınıf ahâli için, ahâlinin seçmesi ile iki muhtar olacaktır. Ancak bir sınıf ahâlinin miktârı yirmi hânedan az olursa böyle bir köyün tek bir muhtarı olacaktır.

Vilâyet merkezinde devleti temsilen mâlî, siyâsî ve güvenlik konularında tam yetkili bir vali vardır. Vâlinin emrinde defterdar, mektupçu, umûr-ı nâfiâ memuru, ticâret ve ziraat memurları, müfettiş-i hükkâm ile halk tarafından seçilen ikisi Müslüman ikisi de gayrimüslim olmak üzere dört üye bulunuyordu. Müslümanları temsilen müftü ve gayrimüslim cemaatleri temsilen de rûhânî reisleri vilâyet meclisinin tabî üyeleri arasındaydı.

Defterdâr ise hesap işlerinde doğrudan doğruya mâliye nezaretine sorumlu olacaktır. vilâyetin hesap işleri defterdarın idâresinde ve Mâliye Nezâreti tarafından belirlenen usulde hareket etmek üzere muhasebe kâlemine bırakılmıştır. Vilâyetin tahrir işleri vilâyet mektupçusunun görevleri arasındadır.

1864 vilâyet idâresi kânunu vâlilerin emrindeki memurların merkezden padişahın emriyle atanmasını ve böylece atamalar üzerinde merkezin kontrolünü sağlamayı amaçlamaktadır. Fakat 1871'de çıkarılan bir kanun vâlilere tekrar çoğu atama yetkisini vermiştir.

Vilâyet yönetimi için de bir takım kurullar oluşturulmuştur. Bunlar vâlinin başkanlığında vilâyet merkezinde sürekli olarak toplanan bir vilâyet idâre meclisi, benzer şekilde livâlarda bir livâ idâre meclisi, kazâlarda da kazâ idâre meclisleri idi.

Her vilâyet, sancak ve kazanın mülkî âmirine bağlı bir idâre meclisi oluşturulmuştur. 1864 kânûnu idâre meclislerinin yetkilerini ayrıntılı biçimde açıklamaktadır. Her meclisin üyeleri içinde yerel memurlar vardı. Bu durum Müslümanlar'ın mutlaka idârî görevlerde bulunmalarını gerektiriyordu. Sancak ve kaza meclislerinde gayri müslim milletlerin yerel rûhânî başkanları meclisin doğal üyeleriydiler. Daha önemlisi de üç kadememin her birindeki idâre meclislerinde artık seçimle gelen üyelerde olacaktı. Vilâyet ve sancak meclislerinde iki Müslüman ile iki gayri müslim, kaza meclislerinde ise hangi dinden olacakları belirtilmemiş üç üye yer almaktadır.

Vilâyetlerdeki idâre meclisi mülkî, mâlî, ticârî ve zirâî işleri görüşür ve karara bağlar fakat hukukî meselelere karışmazdı. Merkez tarafından tayin edilen ve bir hakimin başkanlığında görev yapan temyiz ve hukuk divânına yerel halktan üye seçimi yapılırdı. Ticaret mahkemeleri de her yerin tüccar ve zenaatkârlarından kurulmaktaydı.

Vilayetteki umûr-ı nâfiâ memuru nâfiâ nezâreti tarafından, umûr-ı zirâiyye ve ticâriyye memurları ise Ticâret ve Ziraat nezâreti tarafından atanacaktır. Vâli ile nezâretler tarafından doğrudan atanan bu memurlar arasındaki ilişkilerin nasıl olacağı tam olarak belirtilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Cevdet Paşa,(1991). Tezâkir, Hzrl. Cavid Baysun , C.III, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Bayraktar, H. (2004). XIX. Yüzyılda Halep Vilâyetinin İktisâdî Vaziyeti, Elazığ: Fırat Üniversitesi Yayınları.
- Çadırcı, Musa, (1997). Tanzimat Döneminde Anadolu Kentlerinin Sosyal ve Ekonomik Yapısı, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Davison, R. H.(1977) Osmanlı İmparatorluğunda Reform (1856-1876) Çev. Osman Akınhay, C.I. İstanbul: Papirüs Yayınları.
- Halaçoğlu, Y. Aydın, M. A. (1993).“Cevdet Paşa” Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.7. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları
- Halep Vilâyet Nizamnâmesi İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Türkçe Yazmalar, 93420
- İnalçık, H. (1995). “Eyâlet”, Diyanet İslam Ansiklopedisi, C.11. İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, s.449-450
- Karaköse, H.(1996), 1876-1918 Yılları Arası Orta Doğu ve Halep (Basılmamış Doktora Tezi), Kayseri: Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Masters, B. (2003). *Halep, Osmanlı İmparatorluğu'nun Kervan Kenti*, Doğu İle Batı Arasında Osmanlı Kenti, Halep, İzmir ve İstanbul, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2000). Tanzimat Devrinde Osmanlı Mahallî İdâreleri (1840-1880), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Önen, N, Reyhan, C.(2011). Mülkten Ülkeye, Türkiye’de Taşra İdâresinin Dönüşümü, İstanbul: İletişim Yayınları.
- Özdemir, H.(2001). Osmanlı Devleti’nde Bürokrasi, İstanbul: Okumuş Adam Yayınları. Vilâyet Nizamnâmesi, Düstur, I. Tertib, C. I.